

ja bitna? Čini se kako jasnim definiranjem granica između filozofije religije i vjerničke prakse te kršćanske teologije (a samim tim i jedne moguće »kršćanske filozofije«) možemo izbjeći različite nesporazume. Autor napominje kako u literaturi možemo pronaći nekoliko modela: konzervativni, koji odbacuje filozofiju, a onda i analitičku filozofiju religije, smatrajući kako ona nema »nikakve veze s kršćanskim Bogom« (str. 174), dok liberalni drži kako filozofi religije ne istražuju u zadovoljavajućoj mjeri fenomen »povijesnosti«, odnosno »središnja kršćanska učenja obrađuju neovisno o kontekstu i društveno-kulturnom okviru na kojem inzistira teologija« (str. 175); model »srednjeg puta« (str. 175) u kojem se kritički preispituju doprinosi filozofa religije i model »analitičke teologije« u kojem su »neki teolozi objeručke prihvatili rezultate analitičkih filozofa religije« (str. 176). No, valja potcrtati au-

torov model filozofije religije koji predstavlja »most između filozofije i teologije« (str. 177).

Na kraju možemo istaknuti kako je knjiga ostvarila zadani cilj: »pridonijeti približavanju analitičke filozofije religije zainteresiranim čitateljicama i čitateljima u Hrvatskoj«. No, ipak, čini se kako je cilj preskroman. Ne samo da ova knjiga predstavlja jedno pravo »osvježenje« na području filozofije religije u Hrvatskoj nego ona zasigurno ima svoje mjesto i na svjetskoj karti filozofije religije jer predstavlja, s jedne strane, sjajan uvod u pojedine mislioce, a s druge strane nudi izvrsnu dubinsku analizu glavnih problema suvremene analitičke filozofije religije. Čitatelji različitih vjerskih uvjerenja i akademske izobrazbe u njoj mogu zadovoljiti svoje apetite. Stoga, mislimo kako bi ova knjiga bila također i svojevrsno »osvježenje« i na engleskome govornom području.

Zoran Turza

Sveto pismo Staroga i Novoga zavjeta, preveo Matija Petar Katančić, 1. popravljeno izdanje, Hrvatsko biblijsko društvo, Zagreb, 2016., 1360 str.

Posljednjih godina na hrvatskom biblijskom tržištu, u relativno kratkom vremenskom rasponu, pojavilo se više hrvatskih prijevoda Biblije koje su u daljoj i bližoj prošlosti bile prevedene a onda u pogodnom trenutku, kada su to okolnosti dopuštale, i objavljene i na taj način postale dostupne široj javnosti. Nakon pojave Biblije Stvarnosti 14.

rujna 1968. godine objavljen je potkraj 2006. (Zagreb, Sarajevo) prijevod koji je načinio sarajevski nadbiskup Ivan Šarić, nazvan i Šarićeva Biblija, potom Jeruzalemska Biblija (Zagreb, 2007) koju su pripremili »jeruzalemski bibličari«, zatim i ekumenski prijevod Biblije (TOB) (Zagreb, 2011.), Franjevačka Biblija (Zagreb, 2011.), a prošle godine svje-

tlo dana ugledao je i prijevod *Svetoga Pisma Staroga i Novoga zavjeta*, koji je načinio franjevac Matija Petar Katančić (Zagreb, 2016.). Prijevod je inače izvorno bio tiskan u šest svezaka (četiri Staroga zavjeta i dva Novoga zavjeta) i posmrtno objavljen u Budimu 1831. godine.

Ne bih ulazio u obilježja pojedinih prijevoda ni u komparativnom pristupu ukazivao na njihovu različitost, nego bih se ukratko osvrnuo na novo objavljivanje Katančićeva prijevoda i važnosti za hrvatske čitatelje, za biblijsko-teološku kulturu, kao i za razvitak hrvatskog jezika u cjelini, kojemu je taj prijevod svojom pojavom neosporno pridonio. Prijevod je nastao na temelju latinskog teksta *Vulgate*, što se može vidjeti iz paralelnoga latinskog teksta i njegova hrvatskog prijevoda. Posrijedi je prvi tiskani prijevod cjelokupne *Biblije* na hrvatski s kratkim bilješkama i tumačenjima.

Prijevod je osobito značajan jer je pokazao svekoliku vrijednost slavonske ikavske štokavštine XVIII. i XIX. stoljeća pomoću koje je Katančić uspio prevesti najraznolikije i vrlo zahtjevne biblijske tekstove i tako pokazati svu dalekosežnost toga narječja hrvatskog jezika. Zanimljivo je svakako da sam Katančić naziva svoj jezik na koji prevodi Jeronimovu Vulgatu »slavno-illyrički izgovora bosanskoga«. Treba usput pripomenuti da je već ranije Bartol Kašić, isusovac, (XVII. stoljeće) načinio cjelovit prijevod, ali ga nije mogao objaviti zbog toga što nije dobio dopuštenje crkvenih vlasti.

O Matiji Katančiću i njegovu djelu dugo se nije pisalo, a nije se ni pokazivalo primjereno zanimanje za njegov prijevod *Biblije*. Vrijednost Katančićeva djela kao da je otkrivena tek 1976. godine, kada je u Osijeku o njemu organiziran i održan znanstveni skup u povodu 150. obljetnice smrti. Na tom znanstvenom skupu na vidjelo je izbila neobično velika i zadivljujuća učenost i izobrazba toga slavonskog franjevca, koji je djelovao u to doba u žarištu europske kulture, ali i vrijednost njegova prijevoda *Biblije*.

Godine 2006., 175 godina nakon prvoga pojavljivanja prijevoda *Biblije* ovoga prevoditelja, Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku priredio je novi znanstveni skup o Matiji Petru Katančiću i njegovu prijevodu *Svetoga pisma*. Ideja je bila smjestiti Katančićevo djelo u biblijsko-prevoditeljski kontekst okolnih naroda, pa i hrvatski kontekst, kako bi na vidjelo izišlo sve ono pozitivno što je učinio Katančić na kulturološkom, jezičnom i biblijskom području. Radovi s toga znanstvenog skupa objavljeni su u zborniku radova pod naslovom *Riječ Božja u riječi hrvatskoj* (ur. M. Tomić – K. Višaticki), Đakovo, 2011.

Što ukratko reći o Katančićevu prijevodu koji se pojavio 2016. godine u Zagrebu u izdanju Hrvatskoga biblijskoga društva? Prijevod bi svakako trebalo vrednovati na nekoliko razina: kontekstualno-povijesnoj, biblijsko-teološkoj, kulturološkoj i jezičnoj. Teško je u jednome kratkom prikazu u povodu objav-

ljivanja Katančićeva prijevoda *Svetoga pisma* sve te razine detaljno sagledati, usporediti i predočiti. To i ne bi bila svrha ovoga kratkog predstavljanja Katančićeva uratka. Ipak treba reći da je Matija Petar Katančić svojim pothvatom prevođenja cjelovitoga *Svetog pisma* stavio sebe na razinu uglednih teologa svojeg vremena koji su se usudili krenuti u tako zahtjevan pothvat kada nisu postojale utvrđene jasne norme standardnoga hrvatskog jezika, kao ni sustavno izgrađeno teološko pojmovlje, koje bi omogućilo lakše prevođenje s latinskog na hrvatski jezik. Bilo je potrebno i znanja i maštovitosti i spretnosti i hrabrosti i strpljivosti da se iznađu prikladni izrazi, pojmovi i sintagme. O tome su izlagali jezikoslovci i bibličari na znanstvenom skupu u Đakovu 2006. godine: Loretana Despot, Ivan Jurčević, Stjepan Damjanović, Mato Zovkić i Adalbert Rebić.

Na prevođenje *Svetoga pisma* Katančića je potaknula činjenica što »Slavno-iliričko pokoljenje, plodno i široko s obadve strane Dunava, Drave i Save« nije posjedovalo prijevoda na narodnom jeziku, što su drugi narodi kao Mađari, Česi i Nijemci već imali. Sam se nadao da će se pronaći pojedinac ili skupina učenih ljudi koji bi to napravili, ali to se nije ostvarilo, pa se Katančić, u kasnoj životnoj dobi, dao na taj zahtjevan posao. Znao je dobro da taj posao ne može raditi svatko i da su za njega nužne određene pretpostavke. Prevoditelj *Svetoga pisma* trebao je biti svestrano obrazovan čovjek, poznavati jezike, ali i dru-

ge znanosti: književnost, teologiju, filozofiju, povijest, arheologiju, razne običaje. U tom smislu on je zadovoljavao sve potrebne preduvjete.

Sam pak prijevod koji je načinio Katančić želio je biti vjeran latinskom originalu Jeronimove Vulgate. S jedne strane bila je to prednost jer je Katančić tražio pojmove u svojem »narodnome« jeziku za latinske pojmove, što i nije bio lagan posao. S druge strane, s današnjega gledanja na prevođenje takav doslovni prijevod trebalo bi osloboditi tih okvira doslovnosti riječi i ići prema doslovnosti smisla. Pa ipak, unatoč svemu tome, Katančićev prijevod svaka-ko je golem doprinos hrvatskoj kulturi i predstavlja uvod u nove prijevode koji su potom na hrvatskom jezičnom području uslijedili. Na određeni način Katančić je utro put tim novim prijevodi-ma, omogućivši im da krenu korak dalje.

Nekoliko riječi o prevoditelju: Matija Petar Katančić rođen je 1750. godine u Valpovu, a preminuo 1825. godine u Budimu. Bio je franjevac. Škole je završavao u Pečuhu, gimnaziju u Budimu, poeziju i retoriku učio je u Segedinu, filozofiju i teologiju u Budimu, Beču i Osijeku. Njegovo zanimanje bilo je vrlo široko. Osim teologije i filozofije zanimao se za književnost, povijest, filologiju i poeziju. Na to upućuju i njegova djela: *Fructus auctumnales* (Jesenji plodovi) i *Etymologicon illyricum*. Smatran je jednim od najobrazovanijih ljudi svojeg vremena na ovom području Europe.

Pojavljivanje cjelovitog prijevoda u izdanju Hrvatskoga biblijskog društva svakako je značajan pothvat u otkrivanju hrvatske kulturne biblijsko-prevoditeljske i jezične baštine. Urednicima Ivanu Jurčeviću, preminulome

Marku Tomiću i Karlu Višatickom, kao i izdavaču Hrvatskome biblijskom društvu, treba čestitati na ovome vrijednom djelu, vrijednom za povijest prevođenja Biblije na hrvatski jezik, kao i važnom kulturološkom pothvatu.

Božo Lujčić

Paul A. HARTOG (ur.), *Orthodoxy and Heresy in Early Christian Contexts: Reconsidering The Bauer Thesis*, Pickwick Publications, Pickwick, 2015., 276 str.

Knjiga urednika Paula A. Hartoga predstavlja zbirku radova različitih autora u pokušaju odgovora na knjigu Waltera Bauera objavljenu prvi put 1934. godine pod naslovom *Rechtgläubigkeit und Ketzeri im ältesten Christentum*. Ta je knjiga svjetsku popularnost doživjela godine 1971. kada je prvi put prevedena na engleski jezik pod naslovom *Orthodoxy and Heresy in Earliest Christianity (Pravovjerje i hereze u ranom kršćanstvu)*. Zbirka radova urednika Paula A. Hartoga pisana je znanstvenim stilom, ali je uložena poseban trud u pokušaju da se kompleksna tema približi široj publici. Unatoč trudu, mora se priznati kako je na nekim mjestima knjiga teže prohodna ako je riječ o čitatelju koji se prvi put susreće s tom temom. Struktura same knjige kvalitetno je posložena i nudi određenu preglednost ako je čitatelj zainteresiran primjerice samo za neki aspekt Bauerove teze.

Između Uvoda i Zaključka, koje potpisuje urednik, stoji osam odabranih poglavlja različitih autora s ciljem detalj-

nije analize Bauerove teze. Prvo je poglavlje namijenjeno kratkom objašnjenju onoga što predstavlja Bauerovu tezu, a potpisuje ga Rodney Decker. U temeljima te teze stoji ideja kako je od pet glavnih centara ranog kršćanstva (Egipat, Edesa, Mala Azija, Antiohija i Rim) njih četiri bilo u samim počecima obilježeno dominacijom onih grupacija koje će kasnije biti obilježene etiketom »heretika«. Tako se primjerice objašnjava (str. 11) Bauerovo viđenje ranog kršćanstva u Egiptu prema kojem je dominantna struja bila ona gnostička, sve do polovice II. stoljeća. Za Bauera je Rim bastion pravovjerja (str. 13), koji je svojom snagom nametnuo jednu viziju kršćanstva na drugim područjima Carstvu.

Drugo poglavlje nosi naslov *Walter Bauer and the Apostolic Fathers (Walter Bauer i apostolski oci)* i fokusirano je na područje Male Azije, koja je od početaka prema Baueru ukazivala na opasnost od akutne hereze. Međutim, detaljnijom analizom Ignacijevih poslanica Hartog ukazuje kako je kod Bauera u zaklju-